

Bijlage 1

Keuzelijst met acties op het gebied van ondersteuning, begeleiding, inhaalonderwijs, stages, jeugdwerkloosheid en devices

In het kader van het Nationaal Programma Onderwijs ontvangen hogeronderwijsinstellingen en mbo-scholen in de jaren 2021 en 2022 in totaal € 516 miljoen, als opslag op de bekostiging. Deze middelen zijn bedoeld voor het bieden van extra ondersteuning en begeleiding aan studenten, het verzorgen van inhaalonderwijs, het wegwerken van stagekortingen, het aanpakken van jeugdwerkloosheid in het mbo en het aanbieden van devices aan mbo-studenten. Deze middelen zijn bedoeld om de impact van corona op de studievoortgang, brede ontwikkeling en het welzijn van studenten zoveel mogelijk te beperken. Daarnaast wordt nog eens tweemaal (voor de jaren 2021 en 2022) € 38 miljoen ter beschikking gesteld, specifiek voor de lerarenopleidingen. Dit gezien de begeleiding en stages bij de lerarenopleidingen nog eens extra onder druk zijn komen te staan door de coronapandemie en de maatschappelijke urgentie om het lerarentekort niet verder op te laten lopen. Voor een effectieve en doelmatige besteding van middelen hebben mbo-scholen en hogeronderwijsinstellingen samen met het Ministerie van OCW aan de hand van 6 thema's een lijst met acties opgesteld, waaruit instellingsbesturen kunnen kiezen voor de inzet van middelen. Op deze lijst staan acties die zich in de praktijk al bewezen hebben, waarvan de effectiviteit zeer voor de hand ligt en/of die wetenschappelijk onderbouwd zijn. Per thema staat aangegeven voor welke sector ze bedoeld zijn. Ieder thema is ter verduidelijking voorzien van een aantal voorbeelduit de onderwijspraktijk. De keuzelijst met acties is niet limitatief. Het kan voorkomen dat een instelling tot de conclusie komt dat een actie gewenst is die niet op de keuzelijst staat, maar gelet op de situatie van die instelling wel effectief en doelmatig zou zijn. Hierover zijn afspraken gemaakt tussen de Minister en de mbo- en ho-instellingen, in het bestuursakkoord Nationaal programma onderwijs.

Thema 1: Soepele in- en doorstroom (mbo, hbo en wo)

Door het niet of maar beperkt kunnen doorgaan van fysiek onderwijs, lopen verschillende groepen studenten studievertraging op in hun studie en richting de afstudeerfase. Dit geldt niet alleen voor vertraging op de kwalificerende kant van het onderwijs, maar ook op het gebied van socialisatie en persoonsvorming. Instellingen zullen inspanningen plegen om studenten te helpen deze vertragingen in het onderwijs in te lopen. Extra aandacht daarbij is geboden voor de overgangen binnen het stelsel, die een kwetsbare schakel vormen in ons onderwijssysteem. Er is al duidelijke studievertraging te zien in het mbo, die ook zijn sporen nalaat in het hbo. De veranderingen in examens in het vo en mbo, stellen bovendien het gehele onderwijs voor de uitdaging deze studenten goed te begeleiden in de overgang en bij de start van hun studie. Dit geldt ook voor de overgangen binnen het mbo en hoger onderwijs, zoals bijvoorbeeld voor de doorstroom van niveau 3 naar niveau 4, hbo-p naar wo bachelor en de van bachelor naar master. Het houden van een goede intake aan de voorkant is daarmee nog belangrijker geworden. Het is daarnaast voor studenten in het vo, mbo en ho nu niet mogelijk om zich fysiek te kunnen oriënteren op een studie en onderwijsinstelling. Hierdoor lopen studenten meer risico om een verkeerde studiekeuze te maken, wat kan leiden tot meer uitval, switch en studievertraging. Het is daarom belangrijk dat hogeronderwijsinstellingen en mbo-scholen zowel vóór de poort als binnen een studie studenten van de juiste ondersteuning en begeleiding voorzien om hun studie goed te kunnen doorlopen.

Voor een soepele overgang en een goede start van de studie, en het wegwerken van vertragingen, zullen instellingen kiezen uit onder andere de volgende aanvullende acties:

- Het aanbieden van extra begeleiding. Bijvoorbeeld middels aan het aanbieden van extra mentor/ tutor begeleiding of het organiseren van peer-tutoring¹;
- Het investeren in een goede intake aan de voorkant. Bijvoorbeeld door het uitbreiden van de studiekeuzecheck of het verruimen van de mogelijkheden voor (extern) studieadvies;
- Het beter laten landen van studenten in het hoger onderwijs. Bijvoorbeeld door het inzetten of uitbreiden van 100-dagen programma's, het organiseren van (vak)inhoudelijke introductieweken en het versterken/samenwerkingen in het kader van doorstroom mbo-hbo;
- Het versterken van (online) studiekeuze activiteiten. Bijvoorbeeld door het organiseren van meeloopdagen/proefstudies, pre-study programmes waarbij studenten worden gekoppeld

¹ Bij peer-tutoring is het professionaliseren van de peers een belangrijk aandachtspunt.

aan scholieren, (online) open dagen, trainingen en workshops voor aankomend studenten, online modules proefstuderen (o.a. MOOCS), extra studiekeuzebegeleiding en het samenwerken met mbo aan keuzedelen gericht op doorstroom.

- Het aanbieden van extra mogelijkheden om de studievertraging in te lopen. Bijvoorbeeld door een onderwijsseenheid een extra keer aan te bieden, een extra toetsmoment te organiseren, een inhaal of stoomcursus te organiseren, de mogelijkheid bieden om online een onderwijsseenheid op een ander moment te volgen, studenten (beter) te begeleiden bij afstuderen of andere vormen waarmee om de vertraging in te lopen;

Thema 2: Welzijn studenten en sociale binding met de opleiding (mbo, hbo en wo)

Het fysiek niet kunnen samenkomen binnen het onderwijs en het niet kunnen deelnemen aan stages en praktijkopdrachten, trekt een sterke wissel op de mentale gezondheid van studenten. Daarnaast zijn er studenten die te maken hebben met een extra belasting door bijvoorbeeld een functiebeperking, sociale achtergrond of verantwoordelijkheden als mantelzorgers. Deze lopen nog eens extra risico om met hun studie te stoppen. Indien er nu niet wordt ingegrepen, zal de coronapandemie zijn weerslag hebben op het sociale welzijn van een hele generatie jongeren, van wie de potentie en het talent onbenut zal blijven. Het is daarom van belang dat alle studenten structureel meer mogelijkheden hebben voor persoonlijke begeleiding. Daarnaast is het belangrijk dat studenten zich (sneller) melden wanneer ze mentale problemen ervaren zoals eenzaamheid, verhoogde stress of burn-out klachten. Hierdoor zorg je ervoor dat studenten niet lang met klachten lopen en dat de problematiek verergert. Onderzoek heeft daarnaast aangetoond dat het bevorderen van sociale binding het studentsucces aanzienlijk kan vergroten en daarmee ook uitval en de switch tussen studies kan voorkomen.² Instellingen krijgen middelen om extra te investeren in het betrekken van studenten bij hun opleiding of instelling.

Voor het vergroten van studentenwelzijn en de binding die studenten met hun opleiding ervaren, kunnen instellingen kiezen uit onder andere de volgende aanvullende acties:

- 1) Het inzetten op meer ondersteuning voor studenten. Bijvoorbeeld de aanstelling van specifieke begeleiders (sociaal werker, well being officer), de inzet van studentendecanen en psychologen, het opzetten van peer-to-peer support groups, het opzetten van een buddysysteem, het organiseren van social studying groups.
- 2) Het bieden van extra faciliteiten voor studenten. Bijvoorbeeld middels support desks, helpdesks, extra studieplekken voor (kwetsbare) studenten, groepsactiviteiten en in het mbo het verstrekken van devices.
- 3) Het organiseren van meer contactmomenten tussen studenten. Bijvoorbeeld sociale ontmoetingen, sport evenementen, middelen voor studentenorganisaties om aan het onderwijs gelieerde activiteiten te organiseren, het organiseren van inhoudelijke introductieweken en het organiseren van online webinars.
- 4) Pro-actieve benadering bij kwetsbare studenten en studenten met zorgen over het welzijn. Bijvoorbeeld door contacten tussen studenten en docenten te versterken, het ontwikkelen van informatiemateriaal over sociaal-emotioneel welzijn en mentale klachten zoals stress, extra aandacht voor vroege diagnostiek en doorverwijzing, verbetering van de informatievoorziening voor al bestaande vormen van ondersteuning.

Thema 3: Ondersteuning en begeleiding op het gebied van stages (mbo en hbo)

Voor mbo- en hbo-opleidingen geldt dat stages doorgaans vast onderdeel zijn van het studiecursus. Het volgen van stages is zowel voor het afstuderen als het opdoen van werkervaring belangrijk onderdeel van je studie. Door de coronacrisis zijn veel stages niet of minder beschikbaar. Instellingen proberen met man en macht om alternatieven te bedenken en schuiven in het studiecursus, in de hoop dat de stages op een ander moment wel kunnen doorgaan. Maar vanwege de duur van de crisis, is ook deze optie niet meer mogelijk. Stagetekorten zijn zorgwekkend, omdat studenten hierdoor onvermijdelijk studievertraging oplopen. Voor sommige studierichtingen zijn de stagetekorten extra zorgwekkend; wanneer studenten verpleegkunde geen beroepservaring opdoen, mogen zij ook niet aan de slag in de zorg. Ook geldt dat door stagetekorten er een 'stuwmeer' ontstaat aan studenten die een stage nog moeten volgen.

² zie onder andere: Wolff 2020, Zijlstra 2020 en Schilderman 2020.

Studenten die dit jaar een stage moeten volgen, moeten dan concurreren met studenten die vorig jaar al een stage moesten lopen.

Om de stagetekorten te beperken, kunnen instellingen kiezen uit onder andere de volgende aanvullende acties:

- 1) Meer stages. Bijvoorbeeld door het inzetten van docenturen voor matching tussen de student en het werkveld. Ook kan er naar meer stages gezocht worden buiten de eigen gemeente of regio. Daar waar bedrijven zowel mbo als hbo stagairs begeleiden, kunnen hogescholen er voor kiezen om de contacten uit het mbo (SBB) te benutten en vice versa. Ook kunnen bedrijven en organisaties actief worden geïnformeerd over middelen die zij kunnen aanwenden om vergoeding te krijgen voor begeleiding van stagiairs en leerbanen.
 - o Onderdeel van het NPO is ook het ophogen van de begroting van de subsidieregeling praktijkleren. Door deze subsidieregeling wordt voor werkgevers aantrekkelijker om leerbanen aan te bieden.
- 2) Meer flexibiliteit. Bijvoorbeeld door spreiding van stageperioden over het schooljaar: lintstages in plaats van blokstages, twee studenten die één stageplek delen of het benutten van stagemogelijkheden in weekenden, avonden en vakanties. Een andere mogelijkheid is het opzetten stages buiten de eigen sector met behoud van toetsing van de relevante competenties. Daarbij zoeken opleidingen ook de mogelijkheden om intersectoraal naar stages in aanverwante (tekort) sectoren. Ook kunnen op plekken waar de coronaregels er voor zorgen dat een stage niet op gebruikelijke wijze kan plaatsvinden, middelen worden vrij gemaakt om dit toch mogelijk te maken. Denk hierbij bijvoorbeeld de inhuur van grotere ruimtes waardoor stageplekken veilig (met anderhalve meter afstand) kunnen plaatsvinden. Een laatste mogelijkheid is het ontwikkelen van alternatieve vormen van praktijkleren en organiseren van stages/werkopdrachten op de onderwijsinstelling. Voor de alternatieven geldt dat de onderwijskwaliteit vergelijkbaar moet zijn met de reguliere stages/praktijkleren. Op deze manier kunnen studenten afstuderen en wordt er genoeg gekwalificeerd personeel opgeleid voor de arbeidsmarkt.
- 3) Meer ondersteuning. (Kwetsbare) studenten die normaal lastig een stageplek weten te bemachtigen hebben het tijdens corona extra zwaar. Hogescholen en mbo-scholen kunnen daarom de inzet intensiveren om stagediscriminatie te bestrijden. Hogescholen en mbo-scholen kunnen zich ook meer inzetten op bewustwording en informatievoorziening om discriminatie tegen te gaan en begeleiding voor de (kwetsbare) studenten die een stage zoeken. Sommige studenten beschikken over een klein netwerk en hebben onvoldoende sollicitatievaardigheden. Aanvullend kunnen hogescholen voor studenten met een functiebeperking, chronische ziekte of psychische klachten een belangrijke intermediaire rol vervullen om voor deze groep een passende plek te realiseren. Daarnaast kunnen instellingen via stagecoördinatoren/ -bureaus studenten beter begeleiden, trainen en coachen bij het zoeken van een stage.

Thema 4: Ondersteuning en begeleiding op het gebied van coschappen medische opleidingen(wo)

Door de coronacrisis ziet het medisch wetenschappelijk onderwijs specifiek voor studenten geneeskunde een toename van vertraging van de studie van ongeveer twee tot vier maanden. Hiervoor zijn enkele redenen toe te wijzen: (1) er is een toename van de wachttijd vóór de coschappen (deze groep heeft de bachelor reeds afgerond, maar kan nog niet aan de master starten), en (2) nagenoeg alle coschappen hebben tijdens de eerste lock-down stilgelegen. Vanwege het fysieke karakter van dit type onderwijs, was vertraging onoverkomelijk. Op dit moment zien de opleidingen ook problematiek rondom het aanbieden van voldoende patiënt-contactmomenten bij coschappen. Dat is door het afschalen van de reguliere zorg veel lastiger te organiseren. Dit zorgt voor moeilijkheden met het behalen van de leerdoelen per coschap en daarmee het afronden ervan. Het is belangrijk, zeker nu tijdens deze crisis, dat studenten in de zorg zoveel mogelijk nominaal afstuderen en de arbeidsmarkt betreden. Vanwege de verscheidenheid in regio's, de mogelijkheden die dat biedt voor coschappen, de *couleur locale* en keuzes die er gemaakt zijn in het curriculum, kiezen de opleidingen voor een verschillende set aan mogelijkheden om de vertraging in te lopen.

Om de studievertraging ten aanzien van coschappen te beperken en weg te werken, kunnen instellingen kiezen uit onder andere de volgende aanvullende acties:

- Het creëren van extra coschappleatsen, middels:
 1. Nieuwe plekken waar een coschap kan plaatsvinden (bijv. sociale geneeskunde, verpleeghuizen, wijkteams, of huisartsen).
 2. In het lopende programma, door de coschapplekken bij bestaande locaties te vergroten.
 3. Inbouwen van longitudinaal coschap, waardoor meer ruimte in huidige coschappleatsen ontstaat.
- Het creëren van extra (keuze)onderwijs in de opleiding, middels:
 4. Stages bij relevante zorgpartijen, zoals een zorgverzekeraar, of zorginstelling.
 5. Meer plekken voor wetenschappelijke stages creëren aan voorkant masteropleiding.
 6. Extra inhaalonderwijs organiseren voor tandheelkunde, om klinische (en voorbereidende) handelingen te trainen.
- Digitale oplossingen voor uitbreiden mogelijkheden om patiëntcontact te vergroten, middels:
 7. Digitale poli's van specialisten bijwonen.
 8. Virtual clinic/digitale applicaties/e-learning/e-scenario's om fysieke coschappen inhoudelijk te ondersteunen.

Thema 5: Specifiek Lerarenopleidingen (hbo en wo)

Door gebrek aan fysiek onderwijs en beperkte stagemogelijkheden, zien we een hoger risico op uitval en studievertraging van studenten en zij-instromers specifiek ook aan lerarenopleidingen. Zowel studenten van bij Duo geregistreerde lerarenopleidingen (Croho Onderwijs) als deelnemers en studenten aan trajecten die leiden tot onderwijsbevoegdheden kunnen vanuit de hiervoor beschikbaar gestelde middelen door instellingen ondersteund worden. Minder praktijkonderwijs in de school leidt daarnaast tot een grotere druk op lerarenopleidingen om vervangend of aanvullend onderwijs te bieden aan leraren in opleiding. Om het lerarentekort door de corona-omstandigheden niet verder te laten oplopen en te kunnen voorzien in de behoeften van de arbeidsmarkt, krijgen lerarenopleidingen daarom extra middelen voor begeleiding van zittende studenten en zittende/toekomstige zij-instromers. Hiermee kan uitval en studievertraging voorkomen en ondervangen worden, en hoeven scholen zich niet belemmerd voelen om nieuwe zij-instromers aan te nemen.

In aanvulling op de genoemde acties uit de bovenstaande thema's 1-3*, kunnen lerarenopleidingen hbo en wo kiezen uit onder andere de volgende aanvullende acties:

- 1) Het bieden van extra begeleiding aan studenten en zij-instromers, middels:
 - o Het uitbreiden/aanstellen van (extra) personele capaciteit van lerarenopleiders (ook in partnerschappen in scholen) voor extra begeleiding van studenten en zij-instromers bij hun (verlengde) stages/praktijkleren;
 - o Samenwerking van scholen en ho-instellingen (in partnerschappen) aan creatieve oplossingen om studenten en zij-instromers intensiever te begeleiden. Denk hierbij aan duo-stages als genoemd onder 3, maar ook gerichte coaching en begeleiding waar wordt samengewerkt tussen scholen, hbo en wo en/of de bredere inzet van bovenschoolse begeleiding. Hiermee ontstaan er ook extra mogelijkheden voor werkplekleren/ het opdoen van stage ervaring;
 - o Het intensiveren van bestaande regionale samenwerkingsverbanden tussen scholen en lerarenopleidingen (partnerschappen SO&P), om de gezamenlijke begeleiding en het praktijkleren van studenten door scholen en lerarenopleidingen in deze coronatijd beter te kunnen vormgeven. Van hieruit zal de begeleiding van studenten en zij-instromers dan vorm krijgen.
- 2) Het bieden van extra onderwijs in de opleiding, middels:
 - o Het uitbreiden/aanstellen van personele capaciteit van lerarenopleiders om binnen de opleiding studenten en zij-instromers te ondersteunen bij vertragingen. bijvoorbeeld door (extra) kleinere intervisiegroepen of door inhaalcurssussen aan te bieden.

- o Het ondersteunen van lerarenopleiders in het optimaal begeleiden en onderwijzen van studenten in coronatijd, bijvoorbeeld studenten leren les te geven in combinaties van fysiek en digitaal onderwijs (hybride onderwijs).
 - o Extra trainingen in de opleiding en praktijk voor 'werken met achterstanden' die leerlingen hebben opgelopen door de coronacrisis
- 3) Oplossingen, waaronder digitale, voor het uitbreiden van de mogelijkheden om praktijkervaring op te doen, middels:
- o De inzet van ICT-tools om klassenmanagement te oefenen
 - o Studenten extra (digitale) mogelijkheden bieden voor oefening in vakinhoudelijke en vakdidactische bekwaamheid.

* De onder paragraaf 3 genoemde punten met betrekking tot ondersteuning en begeleiding in stages hbo-breed, kunnen in lerarenopleidingen ook in het wo ingezet worden.

Thema 6: Aanpak jeugdwerkloosheid (mbo)

Het tekort aan stages en leerwerkplekken zorgt in het mbo ook voor kwetsbaarheid van studenten op de arbeidsmarkt. De studenten zijn immers afhankelijk van de plekken die leerbedrijven ter beschikking stellen en een deel van die leerbedrijven heeft het momenteel ontegenzeggelijk zeer zwaar. Dit is zorgelijk omdat studenten hierdoor cruciale verbinding met en voorbereiding op de arbeidsmarkt missen. Daarnaast is er ook zorg om facetten die cruciaal zijn voor de persoonlijke ontwikkeling en voorbereiding op het professionele leven. Het gaat hier om persoonsvormende en sociale facetten die de student bijvoorbeeld leert te ontwikkelen in de interactie met professionals, docenten en medestudenten, die online zeer beperkt doorgang vinden. Hoe langer dit duurt, hoe meer impact dit heeft, voor de studenten zelf en voor de mate waarin zij afdoende zijn voorbereid op de beroepspraktijk. Hierdoor worden studenten vaak onverwachts geconfronteerd met een zeer matig baanperspectief en een grote kans om gedurende de crisis werkloos te worden, waardoor de jeugdwerkloosheid verder op zal lopen.

Om de jeugdwerkloosheid aan te pakken, is het kansrijk als instellingen laatstejaars studenten extra begeleiding geven gericht op het de stap naar vervolgonderwijs of werk. Daarbij kunnen instellingen kiezen uit onder andere de volgende aanvullende acties:

- 1) Intensivering van of een aanvulling op de loopbaanoriëntatie- en begeleidingslessen die instellingen al in het reguliere onderwijsprogramma verzorgen, door deze lessen bijvoorbeeld kleinschaliger en daardoor intensiever te maken.
- 2) Aansluiting bij bestaande vormen van coaching, bijvoorbeeld gericht op *empowerment of self-efficacy*.
- 3) Matching op werk of stage.
- 4) Verkennen van mogelijkheden om een stage of leerbaan direct na het afstuderen om te zetten in een baan bij het betreffende (leer)bedrijf.
- 5) Zorgen voor een 'warme overdracht' naar werk, waarbij naast werkgevers ook gemeenten betrokken kunnen zijn.